

Spodbujanje motiviranosti za globinsko učenje

Uvod v priročnik Spodbujanje motiviranosti za globinsko učenje
https://www.zrss.si/pdf/Odnos_do_ucenja_prirocnik.pdf

48

Cvetka Bizjak

Slovenska šola je zelo učinkovita. To dokazujejo mednarodne raziskave (PISA, TIMSS), v katerih naši učenci dosegajo nadpovprečne ravni znanja (Šterman Ivančič, 2019; Štraus, Šterman Ivančič, Štigl, 2016; Japelj Pavešič, Svetlik, 2016; Štraus idr., 2013) – ponekod posegajo v sam vrh dosežkov (TIMSS Advanced 2015). Precej drugačno sliko pa nam pokažejo rezultati

merjenja motivacijsko-odnosnih značilnosti slovenske šole. Podpovprečni rezultati pri parametrih, ki opisujejo značilnosti učne motivacije in odnosa do posameznih predmetov, kažejo sliko, s katero ne moremo biti zadovoljni. Rezultati kažejo, da se naši učenci učijo predvsem zaradi ocen in ne zaradi radovednosti in drugih dejavnikov, ki so povezani s prepoznavanjem osebnega smisla v doseganju učnih ciljev. Zakaj nas ti rezultati skrbijo?

Motivacijska struktura, ki ji poljudno pravimo »učenje za ocene«, ima mnogo slabosti. Povezana je s pogostim doživljanjem neprijetnih čustev v zvezi z učenjem (strah, razočaranje, odpor, sram ...). Učenci s to motivacijsko strukturo so zelo ranljivi. Da je na tem področju nekaj narobe, se čuti tudi v javnosti, kar se kaže v močno prisotnem prepričanju, da je slovenska šola preveč zahtevna, da mladim povzroča preveč čustvenih stisk ipd. Tudi rezultati raziskav o duševnem zdravju otrok in mladostnikov so zaskrbljujoči. Npr. raziskava PISA 2015 (PISA 2015 Results⁴ – Students' Well-Being) je pokazala, da približno 60 odstotkov slovenskih petnajstletnikov doživlja škodljiv, kronični stres, povezan s šolo. Povprečje držav OECD je 50 odstotkov, kar kaže, da ta problem ni pereč samo v Sloveniji, temveč tudi v mnogih drugih državah OECD. V slovenski javnosti je zelo prisotno prepričanje, da je glavni vir tesnobe in občutka prekomerne obremenjenosti s šolo v zahtevnosti učnih ciljev in prevelikih domačih obremenitvah s šolskim delom. Analize domače

obremenjenosti s šolskim delom tega niso potrdile. Poglobljenih strokovnih analiz, ki bi razkrile prave vzroke tega stanja, ni dovolj. Iz razumevanja psiholoških teorij, ki razlagajo procese čustvovanja, motivacije ipd., pa lahko oblikujemo hipotezo, da opisane stiske niso posledica prezahtevnih učnih ciljev, temveč je eden od dejavnikov, ki jo povzročajo, motivacijska naravnost velikega dela slovenskih učenk in učencev, ki je usmerjena v tekmovalnost in primerjanje z drugimi (ocene so merilo obojega). Slovenska šolska praksa premalo izkorišča prvineke motivacijske mehanizme, ki so vgrajeni v človekov um. Med drugim vključujejo prijetna čustva: radovednost, ponos ob napredovanju ipd. Pri tem pa moramo biti do učiteljev pošteni in poudariti, da motivacijsko strukturo, ki je usmerjena v učenje zaradi ocen, ne spodbuja samo šola, temveč celotna slovenska kultura.

Drugo slabost »učenja za ocene« vidimo v tem, da je psihično zelo obremenjujoče. Če učenje nenehno spremljajo neprijetna čustva, to zelo obremenjuje učenčev um, saj zahteva nenehno borbo razuma s čustvi. Če se mora učenec k učenju siliti, če mora velik del svoje miselne energije porabiti za obvladovanje strahu in premagovanje odpora, mu jo manj ostane za razmišljanje in učenje. Zato ni čudno, da slovenski učenci učenje doživljajo kot zelo obremenjujoče. Pouk, ki ga usmerja motiv »pridobiti zeleno oceno«, premalo izkorišča psihične procese, ki posameznikovemu umu brez velikega voljnega navora priskrbijo zadostno količino energije, ki jo potrebuje za učenje (npr. doživljanje učnih ciljev kot osebno smiselnih, energizirajoča prijetna čustva, vrednote). Seveda življenjske situacije (tudi učne) včasih zahtevajo tudi voljni nadzor, ki ga je pri mladih treba krepiti. Poudariti pa želimo, da je energija volje omejena – ko se izčrpa, je ni več. Zato jo je smiselno trošiti varčno – takrat, ko je res treba. Kadar lahko aktiviramo psihične procese, ki nas avtomatsko opremijo s potrebno energijo, jih je modro izkoristiti. To razmišljanje podpirajo tudi raziskave, npr. v raziskavi PISA 2015 so bili vsi motivacijski dejavniki, ki jih je vključevala št. udiya, pomembno pozitivno povezani z dosežki.

Tretji dejavnik, ki ga želimo omeniti, je motiviranost učiteljev. Nanj je opozorila že raziskava TIMSS 2015

(Japelj Pavešič, Svetlik, 2016): npr. slovenski osmošolci so ocenili, da jih 20 odstotkov učiteljev matematike in med 20 in 26 odstotkov učiteljev naravoslovnih predmetov poučuje zelo zavzeto. Mednarodno povprečje za učitelje matematike je 43 odstotkov, za učitelje naravoslovnih predmetov pa med 45 in 50 odstotkov. Podobno velja tudi za srednješolske učitelje. Drug primer so rezultati raziskave PISA 2018, ki je pokazala, da učitelji slovenskega jezika dajejo najmanj povratnih informacij med vsemi državami OECD. Te podatke lahko razumemo kot slabost v didaktičnih strategijah slovenskih učiteljev, lahko pa jih povezujemo tudi s pomanjkanjem motiviranosti, ki je potrebna za intenzivno ukvarjanje z vsakim posameznim učencem. Na tako stanje prav gotovo vpliva več dejavnikov, ki bi jih bilo treba podrobneje proučiti. Enega od njih pa želimo posebej izpostaviti. Poučevanje in učenje se dogajata v odnosu med učiteljem in učenci. Počutje učencev vpliva na učitelje in obratno. Neprijetna čustva, ki jih v šoli doživljajo učenci, so velika odgovornost in breme za učitelja, kar ga dodatno izčrpa in slabi njegovo zavzetost. Načrtno, ozaveščeno ukvarjanje z vprašanjem, kako voditi pouk, da bo pri učencih spodbujal t. i. notranjo motiviranost za učenje, bo torej koristilo obema stranema: učencem in učiteljem.

Navedli smo nekaj razmišljanj, ki so nas vodila do odločitve, da v okviru razvojnega projekta NA-MA POTI poleg drugih razvojnih timov oblikujemo tudi razvojni tim za odnos do naravoslovja in matematike. Rezultat našega petletnega razvojnega dela je opredelitev štirih temeljnih gradnikov učne motivacije, ki jih je razvojni tim za naravoslovno pismenost nadgradil z opisom tretjega gradnika naravoslovne pismenosti – odnosa do naravoslovja. Priročnik poleg opisa gradnikov prinaša tudi predstavitev strokovnih izhodišč, ki so podlaga vsakemu od štirih gradnikov učne motivacije. Da pa bo čim bolj praktično uporaben, smo ga obogatili s konkretnimi primeri graditve posameznega gradnika učne motivacije med poukom. Na koncu je objavljenih še pet celovitih primerov pouka naravoslovnih predmetov in matematike, v katerih so učitelji, člani delovnega tima za odnos do naravoslovja in matematike, udejanjanje različnih gradnikov tudi prikazali. ■